Stichting Eendenkooi Maaspoort

Nieuwsbrief nummer 80, 01-10-2026

Bezoek aan Eendenkooi Ter Kwak

Op 8 augustus hebben 8 vrijwilligers van de Eendenkooi Maaspoort een bezoek gebracht aan de Eendenkooi Ter Kwak in Heusden.

Na een kopje koffie hebben zij een uitgebreide rondleiding gehad, gegeven door de zeer deskundige Fons Mandigers. De vrijwilligers hebben de nodige kennis daar opgedaan.

Eendenkooi Ter Kwak is al meer dan 500 jaar oud. Het is een nog functionerende kooi, met 4 opgebouwde vangpijpen, waar oorspronkelijk eenden in werden gevangen voor de consumptie.

Dit natuurreservaat is gelegen in Heusen bij de Hooibroeken. De Hooibroeken is een prachtig gebied, dat wordt beheerd door Natuurmonumenten.

Na het bezoek zij de vrijwilligers teruggegaan naar de Eendenkooi Maaspoort hebben daar onder het genot van koffie/thee en een gesmeerd broodje nagepraat en geëvalueerd.

Eendenkooi Ter kwak in Heusden (foto Kees Vermeulen)

Studenten HAS

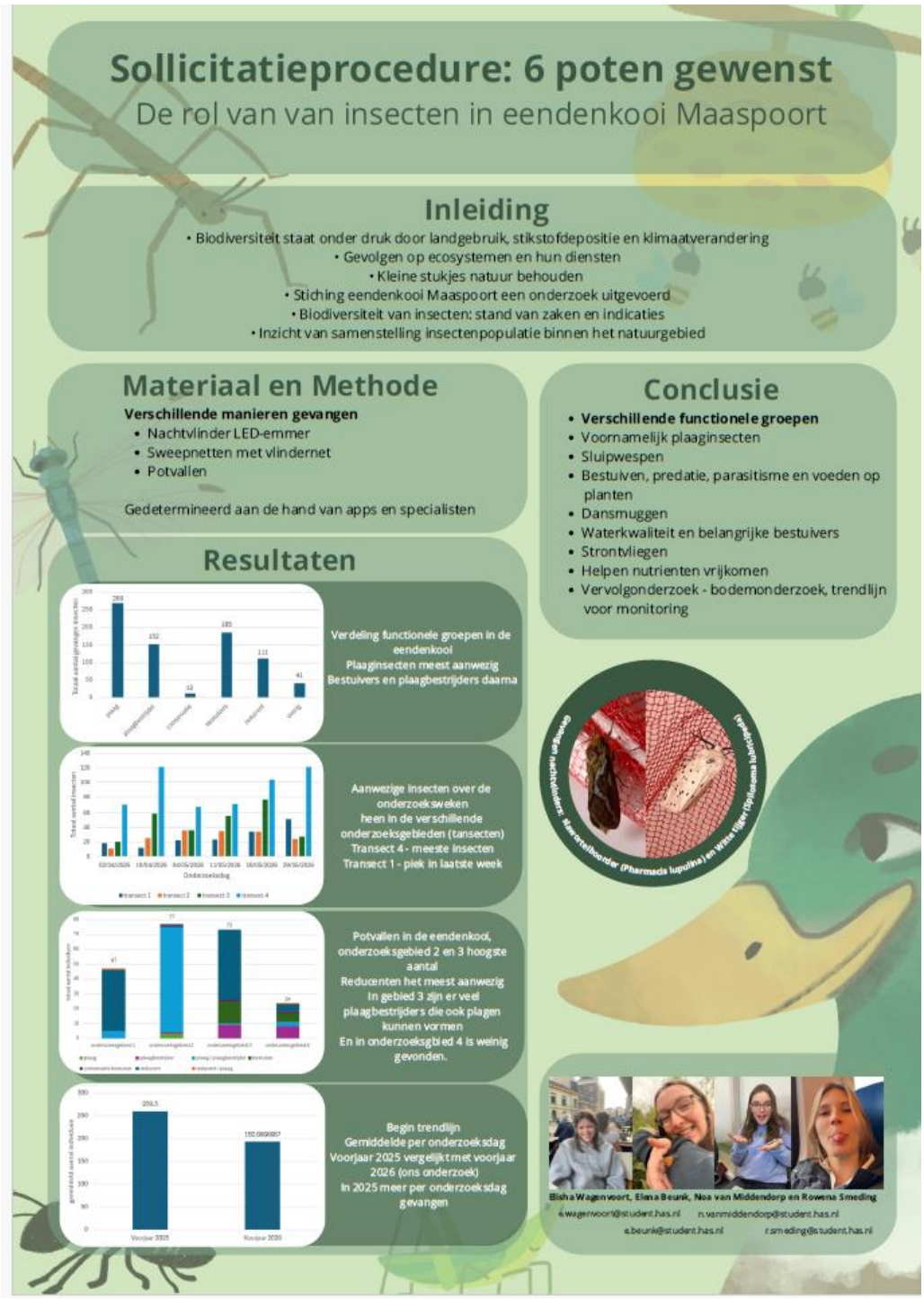

Presentatie van de studenten

Deze zomer hebben 4 studenten van de HAS weer vervolg onderzoek gedaan naar insecten binnen de Eendenkooi Maaspoort. De resultaten hebben zij op de HAS gepresenteerd aan medestudenten.
Bovenstaand hun presentatie.
In de presentatie dat zij gebruik gemaakt hebben van een Nachtvlinder LED emmer.

Nachtvlinder LED emmer.
Een led-emmer is een speciale val met UV-ledlicht waarmee je 's nachts nachtvlinders kunt lokken en tellen.
Hoe werkt een led-emmer?

- Aantrekken: Je zet de emmer 's avonds in het donker buiten. Het UV-licht trekt nachtvlinders aan.
- Vangen: De vlinders vliegen naar het licht en vallen via een trechter de emmer in.
- Schuilplaats: In de emmer ligt vaak eierkarton waar de vlinders rustig op gaan zitten wachten tot het licht wordt.
- Bekijken: 's Ochtends kun je de vlinders bekijken, fotograferen en daarna weer veilig loslaten

Nachtvlinder LED emmer. (foto Dirk de Haan)

Onderdelen van de val

- De emmer: Een kunststof emmer die dient als opvangbak.
- De trechter: Zorgt ervoor dat vlinders er wel in vallen, maar niet meer uit kunnen vliegen.
- Licht en schermpjes: Meestal plexiglasschermpjes met in het midden een UV-ledstrip of ledlampjes.
- Voeding: Een losse accu of powerpack (12 volt) om de lampjes te laten branden.

Knotten
Het is weer herfst, dus binnenkort gaan we weer knotten.
Wanneer knotten?

- Periode: Tussen november en februari/maart. Snoei nooit tijdens de vorst of in het groeiseizoen/bloeitijd (vanaf april), omdat de boom dan te veel sap verliest en kan verzwakken.
- Frequentie: Doe dit om de 2 tot 5 jaar. Als je te lang wacht, worden de takken te zwaar en kan de stam inscheuren.

Hoe pak je het aan?

- Scherp gereedschap: Gebruik een scherpe takkenzaag of snoeizagen zodat de wonden glad zijn en snel genezen.
- Tot aan de knot: Zaag alle jonge takken af tot vlak boven de 'knot' (de verdikte kop van de stam). Laat geen lange stukken resthout zitten. Het resthout is even lang als de tak dik is.

- Laat de stam heel: Snijd of zaag nooit in de hoofdstam zelf.
- Om te voorkomen dat de bast inscheurt kun je het beste de tak op 30 cm + de dikte van de tak vanaf de knot afzagen of knippen om vervolgens de laatste 30 cm af te zagen.
- Werk veilig. Kijk in welke richting de tak gaat vallen en maak dan een inkeping

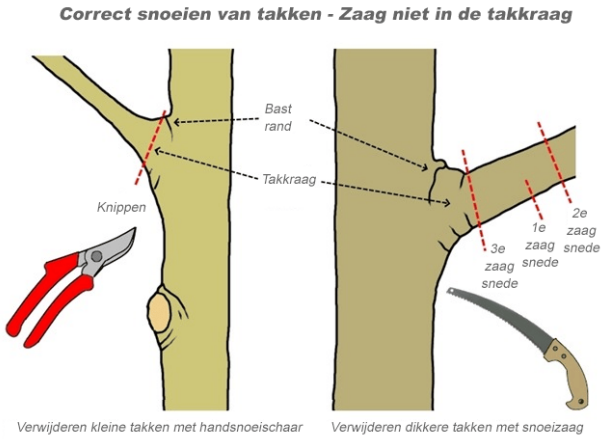

Foto uit de oude doos

Onderstaand een foto van het eerste bootje van de eendenkooi; een houten schouw, gemaakt in 2007 door Arie de Graaf.
We hebben de schouw met een aanhanger opgehaald in Alblasserdam en geteerd.
Op de achtergrond een partij wilgenstaken, destijds gebruikt om de grote bogen van pijp 3 te maken.

Houten schouw

Eendenkooien binnen de huidige grenzen van ’s-Hertogenbosch
K – De Krabbenkooi

1782/83
Op de volgende pagina een uitsnede uit kaart van de Polder van der Eigen, 1793, auteur Joh. Camp.
Origineel: Kaart van de Polder van der Eigen (Orthen, Rosmalen, Bruggen, Kruisstraat, Heeseind, Nuland), 1793.
Uitgave 1793, maar opgenomen in 1782/1783.

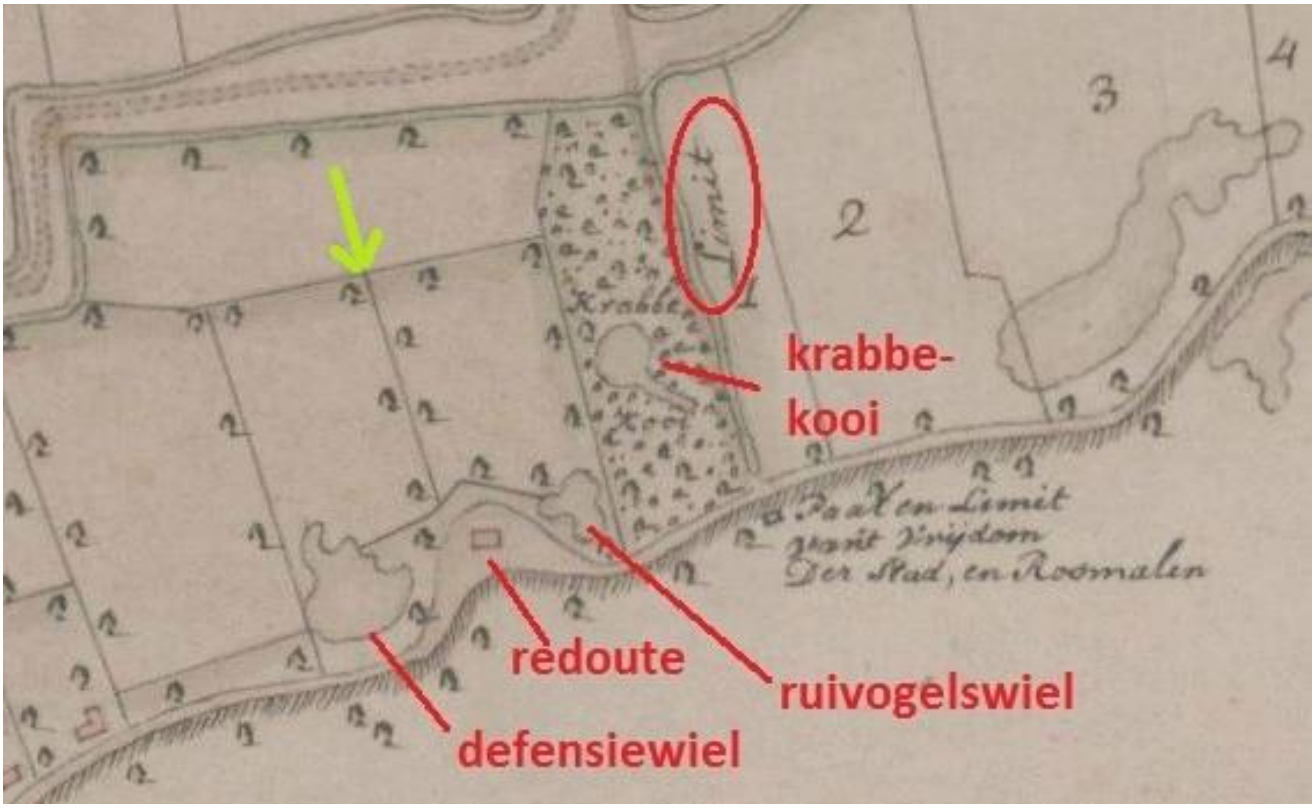

Rood omcirkeld op bovenstaande kaart staat Limit, waar de grens tussen 's-Hertogenbosch en Rosmalen ligt; hier ligt nu de Balkweg.
Aan de zuidkant van de dijk lezen we: Paal en Limit van 't Vrijdom Der Stad, en Rosmalen.
Orthen hoorde tot het vrijdom van de stad 's-Hertogenbosch, Rosmalen niet. Mensen die in het vrijdom gedoopt waren konden poorter van 's-Hertogenbosch worden. Poorters van de stad konden lid worden van de gildes en konden niet berecht worden door een rechtbank in een andere stad, alleen door de rechtbank in 's-Hertogenbosch.

De *krabbekooi* is een kleine eendenkooi, met maar één vangpijp, omgeven door een klein bosje. De vangpijp is een kleine sloot, aan het eind overspannen met een net. In de vangpijp werden wilde eenden gelokt en gevangen; hier gingen ze "de pijp uit". Grotere eendenkooien bezitten normaal gesproken 4 vangpijpen, die afhankelijk van de windrichting gebruikt werden; eenden stijgen n.l. tegen de wind in op. In de bij de kaart horende *Renvoy Relatief Tot de Specefique Gemeeten Caart Van het Gedeelten van den Polder van den Eijgen Gelegen onder Orthen* vinden we:
De Vogel Kooi Adriaan van der Krabben, 2 mergens, 3 hond, 40 roeden**.**

Op de kaart van Verhees uit 1794 (Brabant-collectie UvT), lijkt ook een eendenkooi getekend (op de stippellijn die de grens tussen Orthen en Rosmalen aangeeft):

Volgens het kadaster in 1832 behoorde dit gedeelte rond de Balkweg aan Adriaan van der Krabben (N.B. er zijn drie opeenvolgende generaties met de naam Adrianus van der Krabben):

Geschiedenis Eendenkooi Maaspoort
1849
Op 13 maart 1849 wordt de eendenkooi publiekelijk verkocht door notaris Dirk Willem Molhuijzen te Vught.
De openbare verkoping vindt plaats op verzoek van Catharina Wilhelmina de Haan, enigste kind en erfgenaam van Willem Carel de Haan, geboren te ’s-Gravenhage en weduwnaar van Catharina Hester Geelink, die op 12 november 1848 in de ouderdom van tachtig jaar is overleden.
Zij heeft de kooi dus via een erfenis van haar vader verkregen.
In de memorie van successie die wordt opgesteld bij zijn wordt de eendenkooi wel vermeld, maar er wordt geen (geschatte) waarde bij vermeld.

Beschrijving der te verkoopen onroerende goederen;
Eerste koop.
Eene Eendenkooi met aanhorende houtgewassen; gemetseld kooimanshuisje en de voorhanden zijnde netten, fuiken, kooischuit en Otterklem, gelegen in den polder onder Empel, kadasteraal bekend, sectie A, nummers 217 en 218 te zamen groot drie bunder, zeven

en dertig roeden en negentig elle, belend Oost en Zuid de Godshuizen te ’s-Hertogenbosch, was ten naam de erven wijlen de heer van Meerwijck.
Belast met eene jaarlijkse Rente van vier gulden te aangelden aan ’s Rijks Domeinen, verschijnende jaarlijks den eerste november binnen ’s-Hertogenbosch.

Bij de eerste provisionele verkoping is het bod op de kooi gebracht op Eenduizend een honderd en tachtig gulden.
Op 9 maart staat in het “Provinciaal Dagblad van Noord-Brabant en ‘s-Hertogenbosch Stadscourant” de advertentie die de finale verkoping aankondigt.
Mathias Leonardus Wartenbergh, poelier te 's-Hertogenbosch koopt de kooi voor f 1325,-.
Geregistreerd op 24 april 1849 ten kantore van bewaring van Hypotheken te ’s-Hertogenbosch; boek 226 nummer 49.
In het register van eendenkooien wordt in 1849 M.L. Wartenbergh uit ’s-Hertogenbosch genoteerd als eigenaar van de Empelse kooi.
De afstand tot afpaling bedraagt 750 ellen.
Als wordt uitgegaan van de Amsterdamse el, die destijds was gelijk gesteld aan een meter (*van der Heide en Lebret*) zou de cirkel van afpaling dus 750 meter zijn wat aardig overeenkomt met 200 Rijnlandse roede.

Als het recht van afpaling op een hedendaagse kaart wordt uitgezet, ontstaat er een cirkel, die globaal als volgt loopt; Campanille Hotel, Omron, afslag Maaspoort (ruim), winkelcentrum de Hambaken, fietstunnel (ruim), Neuburg, kerkgebouw, Hengmeng, Romelaan, Pisaflat.
Indien echter wordt uitgegaan van de Amsterdamse el wordt deze cirkel groter. Vanaf het PTT gebouw aan het Geerke, westelijke bushalte aan het begin van de Maaspoortweg, de Maaspoortweg bijna volgend via rotonde en fietsbrug tot aan de Schans, Bremvallei, gehele Omron terrein, gehele afslag Maaspoort aan de A59, klein stukje van het High tech park, geheel Fagot, Klarinet en Harp, einde van derde en eerste Hambaken, het Erasmushuis, en volledige eerste Morgendreef. De Empelse Hut komt hiermee net buiten de rand van de cirkel te liggen.
De kooi blijft eigendom van Mathias Wartenbergh tot 1873.

1852

De registratie per provincie is voor Noord-Brabant terug te vinden in het rijksarchief 's-Hertogenbosch als onderdeel van het archief van de Commissaris de Koningin. De registratie geschiedt per seizoen.
De registratie van een eendenkooi wordt aangevraagd bij de commissaris van de Koningin middels een briefje (later een standaard formulier). Vervolgens wordt een kosteloos bewijs verstrekt waaruit blijkt dat de kooi met ingang van de 1e juli van het betreffende jaar weer geregistreerd staat en weer gebruikt mag worden voor de jacht op waterwild.

Het register bestrijkt een periode van 1852 tot en met 1956 en bevat naast de naam en woonplaats van de eigenaar de plaatsnaam waar de eendenkooi ligt, de lengte van afpaling (de meeste 1000 ellen) en het seizoen waarin de kooi geregistreerd is geweest.
In het seizoen 1852 1853 stonden in Brabant 32 eendenkooien geregistreerd.
Maren 5, Hedikhuizen, Terheijden, Cromvoirt 4, Kessel 2, Eethen, Almkerk 2, Rosmalen 3, Emmikhoven 5, Veen, Oud-Heusden, Elshout, Lith, Vlijmen, Capelle, Made en Drimmelen en Empel

Dodaars
Op de kooiplas was deze zomer een dodaars te zien.
De dodaars is onze kleinste futensoort. Deze schuwe watervogel is zelfs nog een slag kleiner dan het meer bekende waterhoen. De dodaars is broedvogel van ondiepe en beschutte wateren met een rijke oeverbegroeiing en onderwatervegetatie. Moerasgebieden bijvoorbeeld, maar ook vennen en meren. Buiten het broedseizoen op allerlei soorten wateren, tot soms stadsgrachten en stadsparken.
Kleine en enigszins gedrongen fuut met een kort snaveltje. De korte, lichte achterzijde is vaak opgezet en doet dan donsachtig aan. In zomerkleed overwegend donkerbruin met roodbruine wang en hals en opvallend witgele vlek aan snavelbasis. In winterkleed bovenzijde donkerbruin, wangen, zijflanken, hals en onderzijde lichtbruin/beige, witte halsvlek. Duikt regelmatig onderwater.
Broedt globaal van april tot in augustus. Heeft één tot twee en soms drie legsels met gemiddeld 4-6 eieren, die met interval van 1-2 dagen worden gelegd. Broedduur: 20-21 dagen. Nest is drijvend platform van allerlei plantaardig materiaal, gefixeerd aan onderwatervegetatie. De jongen kunnen na 44-48 dagen vliegen.
Het voedsel bestaat hoofdzakelijk uit insecten en larven, schelp- en schaaldieren, larven van amfibieën en kleine vis van 5-7 cm. Duikt voor voedsel tot ongeveer 2 meter. Haalt ook voedsel van het wateroppervlak.
Na het broedseizoen concentreren dodaarzen zich met soms tientallen in de broedgebieden. Bij vorst neemt belang Deltagebied (Grevelingenmeer, Oosterschelde) als verblijfplaats

Dodaartje op de plas

Scherpe eind
Het scherpe eind is de laatste maanden weer opnieuw opgebouwd.

Nieuwe bogen voor het scherpe eind (foto Kees Vermeulen)

Eendenkooien in Drenthe
Waarom vind je zo weinig eendenkooien in Drenthe?
Nu liggen er geen eendenkooien meer. Vroeger lagen er wel kooien in Drenthe, zoals in het noorden tussen het Leekstermeer en het Paterwoldsemeer, maar deze zijn in de loop der eeuwen opgeheven of vervallen.

Eendenkooien waren vooral succesvol in gebieden met grote aantallen doortrekkende watervogels en geschikte, rustige water- en moerasgebieden. De grote historische kooigebieden liggen daarom vooral in Friesland, Noord-Holland, Groningen, Overijssel en het rivierengebied. Het is ook niet juist om simpelweg te zeggen dat Drenthe "geen eendenkooien" heeft gehad. Voor een werkelijk compleet historisch overzicht moeten ook verdwenen kooien worden meegenomen aan de hand van de Drentse inventaris en een oorspronkelijke publicatie van H.M. Luning.
H.M. Luning, “Drentse eendenkooien, hutten, hussen en glupen”, Nieuwe Drentse Volksalmanak 120 (2003), p. 1–31. De Drentse Historische Vereniging bevestigt titel, auteur en jaargang; de eendenkooien-inventaris gebruikt Luning als basis voor haar overzicht.
Luning kwam uit op 161 locaties. Het ging daarbij niet uitsluitend om de klassieke vierpijps-eendenkooi. In Drenthe waren veel kleinere vanginstallaties, bijvoorbeeld een plas of beekje met één vangpijp. Daarom komen namen als eendenkooi, hut, hus/husse en glup voor

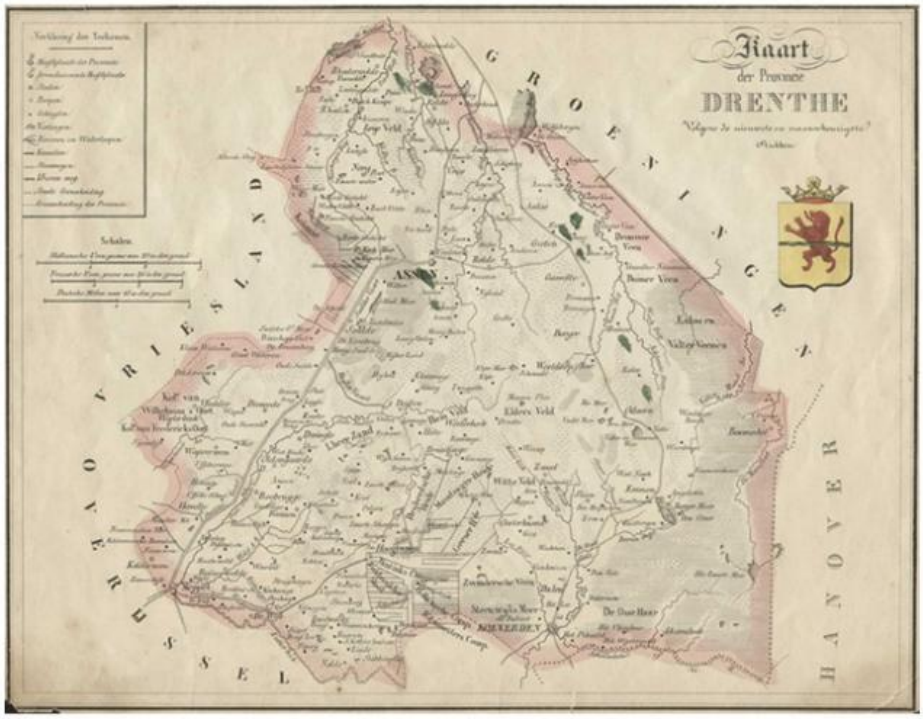

Kaart van Drenthe

Bij Het Waal bij Roderwolde lagen volgens de inventaris acht eendenkooien. Het waren overwegend kleine kooien, waarschijnlijk meestal met één vangpijp. De locaties zijn gereconstrueerd aan de hand van oude kaarten, kadastrale gegevens en veldnamen. De kadastrale bronnen leveren onder andere de veldnamen Eendenkooi, Kooihoogte/Kooidijk, Oude Kooisterland en Kooibosch.
Bij Beilen is in de huidige reconstructie één concrete locatie opgenomen:
Rond Dwingeloo lagen volgens de reconstructie ongeveer tien kooien, hutten en hussen. Twee worden al vermeld in stukken van de Etstoel uit 1640.
De bekende locaties zijn:

1. Diever, sectie C 550
2. Eemster – Jannes Hessels, sectie B 921

3. Eemster – Jan Zandinge
4. Eemster – Willem Jonker
5. Lheebroek – Gelmer Roelofs
6. Havezate Batinge
7. Kliplo, Lhee
8. Roelof Roelofs – “in de husse”
9. Havezate Oldengaerde
10. Pieter Prins, predikant, sectie H 170

De bron vermeldt voor Havelte/Ruinerwold in totaal deze negen afzonderlijk herkenbare locaties
De huidige online reconstructie noemt Ansen als afzonderlijke locatie, maar geeft in de tekst die beschikbaar is geen nadere historische naam of kadastraal nummer.
Bij Meppel lagen volgens de reconstructie drie kooien:

1. Dingstede – de zuidelijke kooi; deze ligt tegenwoordig binnen de gemeente Staphorst.
2. Oosterboer – kooi bij Bloemen
3. Oosterboer – tweede kooi, waarvan de precieze ligging onbekend is.

De huidige reconstructie kent een afzonderlijke groep kooien bij Zuidwolde, maar de online pagina geeft helaas geen afzonderlijke namen of kadastrale gegevens in tekstvorm.
Ook bij Coevorden is een historische eendenkooi opgenomen, maar de huidige online reconstructie geeft geen bruikbare tekstuele plaatsaanduiding.
Ook Eelde/Paterswolde is opvallend rijk aan historische kooien. Zo is De Kooi in het kadaster van 1811–1832 terug te vinden als hakhout en vijver, eigendom van Pieter Bolhuis. Op landgoed De Braak lag eveneens één eendenkooi tussen de verschillende vijvers.

Klimop

Klimop op een populier

Klimop in de Eendenkooi

Klimop is een sterke, groenblijvende klimplant. Het is een snelle groeier die zich met hechtwortels omhoog werkt tegen muren en bomen, maar ook goed dienstdoet als bodembedekker. De plant kan tot wel twaalf meter hoog klimmen en honderden jaren oud worden.
De plant bloeit pas op latere leeftijd in de herfst. De bloemen zijn een belangrijke voedselbron voor bijen en insecten, en de donkere bessen in de winter zijn geliefd bij vogels en biedt uitstekende beschutting en nestelplekken voor vogels en insecten.

De Eendenkooi Maaspoort is opgenomen in de Goeden doelengids van ’s-Hertogenbosch.

Weer een vreemde eend in de bijt

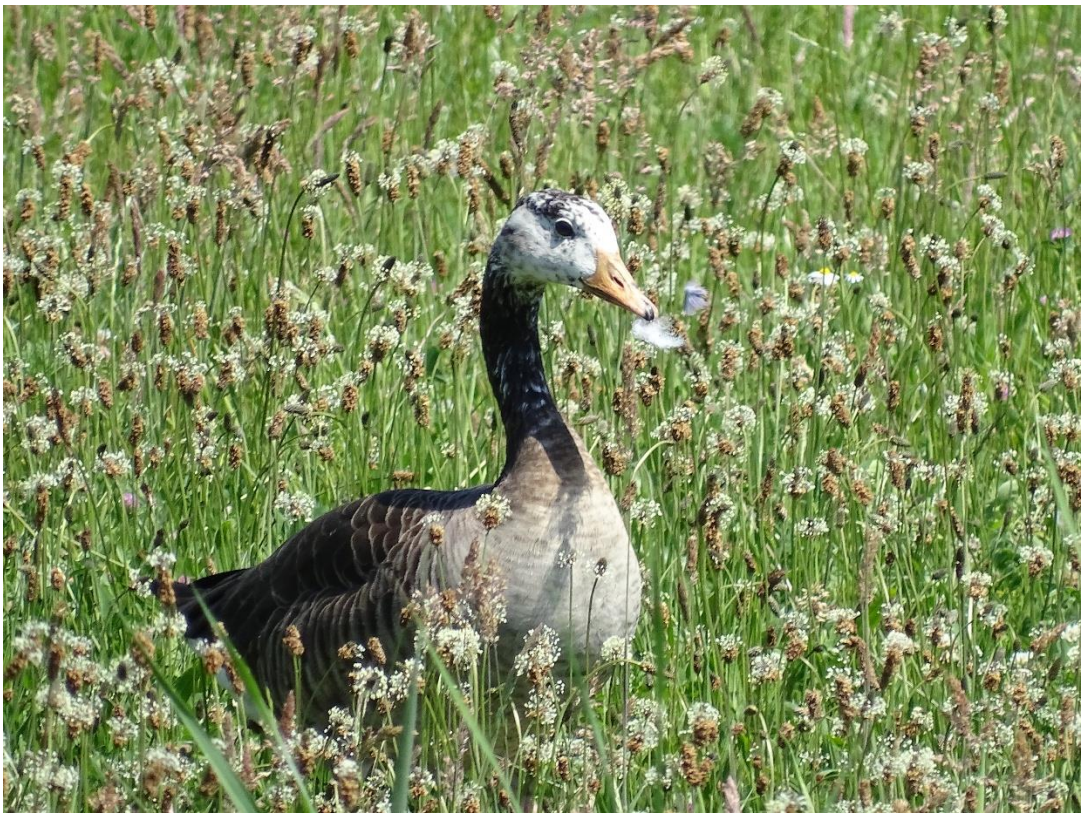

Een kruising van een Canadese en een grauwe gans

Colofon
Deze nieuwsbrief is een uitgave van De Stichting Eendenkooi Maaspoort.
Redactie: Rut Stokman
Hebt u ideeën, teksten of foto's, graag zenden naar Rut Stokman. E-mail: r.a.m.stokman@home.nl

Doelstelling: De Stichting Eendenkooi Maaspoort is sinds het jaar 2000 bezig met het in stand houden en restauratie van de voormalige "Empelse Kooi". Deze kooi is nu bekend als Eendenkooi Maaspoort in het Burgemeester Van Zwietenpark en is eigendom van de gemeente 's-Hertogenbosch. De stichting heeft een bestuur en voert de werkzaamheden uit met behulp van vrijwilligers. De vrijwilligers wonen vooral in Maaspoort, maar er zijn ook vrijwilligers uit andere wijken en plaatsen uit de omgeving komen.
Met restaureren bedoelen we dat we de kooi zoveel mogelijk in de oude staat terugbrengen zodat er gevangen zou kunnen worden zonder dit daadwerkelijk te doen.

Donaties zijn welkom op bankrekeningnummer lid IBAN: NL70 RABO 0144536846, t.n.v. Stichting Eendenkooi Maaspoort te 's-Hertogenbosch.

Bestuur Stichting Eendenkooi Maaspoort:

Rut Stokman:	voorzitter, kooiker
Vacant	penningmeester
Vacant	secretaris
Vacant	algemeen bestuurslid
Jan van den Muijsenberg:	vrijwilligerszaken

Info: www.eendenkooimaaspoort.nl
E-mail: info@eendenkooimaaspoort.nl
Wil je de nieuwsbrief niet meer ontvangen, laat dat dan even weten.